

Josip Vallverdú

Les Borges Bl. 3 IX-88

Programar un pregó de Festa Major és avui dia quelcom corrent, per tal com el costum s'ha generalitzat, i és rara la població, per poca que sigui la seva textura social, que no encarregui a un xerraire mitjanament o molt conegut, que els digui uns mots d'obertura de la Festa gran.

Algunes ciutats que capitalegen busquen per a aquest menester figures de la política, la vida acadèmica o artística, que els facin lluir davant el món; al més comunament, però, és a un fill de la població o algú que hi estigui vinculat que li és fet l'encàrrec.

Aquest és el meu cas, ^{a banda els} mèrits personals que el benvolgut Batlle i regidors hagin pogut trobar en la meua història acadèmica o literària: vull dir amb això que em considero cridat, i honorat pel fet de ser-ho, a dir el pregó, gràcies al fet d'haver passat entre vosaltres, borgencs, la meitat de la meua vida docent. I això marca: bona part dels encara joves de les Garrigues m'han tingut com a ensenyant a les classes, primer del Centre Lliure Adoptat, al sempre recordat col·legi Nostra Senyora de Montserrat, després a l'Institut que, en un excés de generositat, els Claustres i els regents de la població van voler que dugués el meu nom. Vole: més rons perquè des d'una absoluta posició de servei i reconeixement, acceptés tan bon punt el senyor Batlle me'n parlà, la comanda? No sé què hauria pogut al·legar per no fer-ho: no dient el pregó hauria fet el ridícul més mesquí. Perquè, només fos ^{que} per agraïment a les Borges, em tocava de pujar a l'estrada. De cor ho dic.

En la vida de tota persona hi ha les marques que hi han deixat les successives residències que ha tingut. Ja no és fàcil trobar persones que no s'han mogut mai del lloc d'origen, que no han canviat de residència. A mi i a la meua família més immediata, els corrents i contracorrents de la vida ^{ns} van dur a residir a set llocs diferents, i no és que per tarannà sigui un rodamon, sinó que mai no he tingut mandra de canviar d'habitatge o de lloc si era per a millorar o si hi estava obligat per circumstàncies particulars. Dic això perquè les Borges ha estat un lloc de treball tan proper a la meua residència durant vint anys que quasi es confonien l'un lloc i l'altre. I no era poca

la gent de fora que creien que exactament jo residia a Les Borges. Al cap i a la fi, la vida de la ciutat irradia a les poblacions veïnes pel fet mercadà i per la força d'atracció i l'existència de serveis de forma aclaparadora.

Nascut a Lleida ciutat, fortament lligat a Sant Martí de Maldà en la infantesa, havent residit llargs anys a Barcelona, a Sant Feliu de Guíxols, l'esmentat Sant Martí, Balaguer, i Puiggròs, trio finalment terres de tirat tarragoní molt acostades a les Borges, de forma que mai no me n'he de sentir lluny, i molt menys ~~desterrat~~. La simpatia que tot-hora he trobat a les Borges m'acompanya amb la naturalitat d'un ésser volgut i en companyia del qual visqués.

Què haig de dir de la Festa Major? Que hom en sent la necessitat una vegada l'any? En un món de tants de canvis, de tants de neguits i on s'enderroquen i esfumen tantes tradicions, té algun sentit avui mantenir la Festa Major de sempre? Ben cert que sí, però afegim immediatament que, -a la vista ho tenim- forts canvis s'hi estan introduint. A finals dels anys seixanta el grup musical La Trinca va treure un famós disc amb el títol de Festa Major. Allí s'hi feia el retrat satíric i alhora afectuós d'una Festa Major clàssica, tradicional, amb tots els tòpics: gegants, nans, autoritats, ofici, ballarugues, sardanes, envelats, ~~començant~~ dinar monstruosos, cansament, cop de vent final...

No era perquè sí que la Trinca va fer aquell disc en aquells moments. Hi havia el perill que es perdessin les tradicions, de les quals ens començàvem a riure: calia, sí, veure-les amb el punt de comicitat que es mereixien però també, com deia abans, amb aquell afecte amb què ens mirem coses molt nostres que hem heretat. Encara que no ho semblés, el disc ens introduïa en la moda de les retroaccions, aquest tornar a posar en primer pla el cuplet, l'havanera, els mobles modernistes i els anys de la primera trentena del segle. I al mateix temps el disc ens retornava a una catalanitat de primer pla, senzilla i viscuda. Una Festa Major, dita així, només pot ser a Catalunya: a d'altres indrets se'n diu un nom diferent: Festa Gran, Festes i Fires, etc... La Festa Major parla català.

Amb la vinguda del joc democràtic, una de les primeres preocupacions del cos social i polític fou revitalitzar l'activitat ciutadana, estimu-

3

lant, patrocinant o subvencionant les activitats veïnals. Després d'uns anys que l'autoritat local havia arribat a ser una mera excrecència o rebrot de la provincial i central, convenia diversificar les accions, que els gestors de la vida local s'apropessin als veïns i, uns més d'entre ells, col·laboressin a fer tot d'actes, manifestacions de creació lliure: entre elles la recuperació de tota tradició festiva, fora d'uniformismes, precisament buscant allò que singularitzava cada vila o poble respecte dels altres: i van tornar a tenir sentit tantes accions locals que havien quedat un bon tros ensorrades en l'uniformisme dels malaventurats quaranta anys: coques, arrossos, desfilades, tomatades, exposicions, aplecs, i mil coses més recuperaren l'autèntic sentit: la nostra novel·la universal, La Plaça del Diamant, comença amb la Festa Major de Gràcia, una de les de més contingut de tots els barris de Barcelona, potser perquè Gràcia és encara una vila en ella mateixa, i no un simple grup de carrers sorgits de l'espessa, enorme ciutat, també, potser, l'autora, situada en l'exili, veia en la Festa Major del seu barri, allunyat aleshores, símbols d'autenticitat, senyals d'identificació.

No podem negar que d'algunes poblacions en tenim records vinculats a les Festes Majors que hi vam viure, i no cal que sigui per vivències intenses, sinó per una amalgama de color, llum, sorolls, música i, sobretot, olors -diria quasi olors fortes- que caracteritzen les festes majors.

La Festa Major és una concentració. Al contrari d'una fira, que és dispersa, amb molta exhibició parcial, la Festa Major és com un calder on hi fessin cap tots els ingredients del joc i de l'alegria, en un espai reduït: tot i que avui es tendeix a ocupar espais grans, hi ha alguns dels actes de la Festa Major que demanen la plaça central del poble, al peu ^{o vora} l'Ajuntament, com a les mateixes Borges, a Valls, a Vic, a Lleida, a Vilafranca, a tants i tants de llocs. És el record dels temps que tots els veïns cabien a la plaça, indret on es convocava tothom ja fos per a coses fútils ja per a coses importants. I les mateixes firetes tenen més encís si estan l'una al costat de l'altra, enfarfegant un espai: així havia vist jo les firetes a la meua Lleida

nadiua, a les esplendents, empolsegades i frenètiques Festes Majors de fa mig segle, tot el Passeig de Boters o la Rambla, o fins, més tard ja, l'esplanada prèvia a la nova avinguda de Blondel, ocupats per una munió de firetes, des de l'espectacular giragira fins a les més humils paradetes, de pim pam bum. Tot, però, atapeït, de forma que de vegades tenies un peu a l'espai d'una caseta i l'altre al de la contigua ; tal com diuen que passava amb els envelats, que més divertits eren com més gent hi havia, més suor i més trepitjades : algú pot endevinar l'encís que té un intercanvi de mirades, absolutament íntimes, quan es produeix enmig de la gentada ? Els dos interessats, després, celebraran eufòrics aquell instant, en què, emmig del sarau, la munió i les empentes, es van dir tantes coses mudament.

Hem parlat de concentració : la Festa Major, tradicionalment, ha concentrat també la família : aquest costum, que s'havia pràcticament perdut, reviu avui dia, i, almenys per una diada, els parents i algun amic pròxim són entorn de la taula, en el dinar de Festa Major. Un dinar que cada comarca fa a la seva manera, però que manté moltes essències del temps d'abans i, sobretot, del conjunt de la nostra societat. Segons Josep Pla un país pobre i catòlic, com fou tradicionalment el nostre (no us creguéssiu pas això que diuen que Catalunya és un país ric: és un país que pràcticament només té l'acumulació del treball dels seus habitants, que hi han deixat els ossos), en un país pobre i catòlic, doncs, hi abunden les festes i festetes. En tot cas, si moltes en teníem, ja hi ha qui avui dia ens les restringeix i supri-meix.

4 bis

Sincerament crec que no hi ha massa festes : en tot cas són pròpies d'un poble treballador, i acumulades al llarg dels segles : de primer van ser festes que en deien paganes, al sol, al canvi d'estacions, a la collita : encara la festa de Sant Joan, per una coincidència, s'escau en un moment important per al món agrícola. Després cada poble va tenir un patró, o va votar una Festa o commemorà un fet històric: de mica en mica es van anar sumant festes locals. Quan els països es van organitzar en Estats moderns, es van crear festes estatals, de significat polític, i internacionals . Però aquestes darreres no interessaven en un pregó de Festa Major, perquè no tenen un caràcter, la seva força rau en els milions de persones que les celebren i en el seu eco dins els mitjans de comunicacions. Dia del Pare, dia de l'Arbre, dia dels Drets Humans, Dia dels enamorats. Molt sovint han estat presa de la voracitat de la xarxa comercial. La Festa Major, en canvi, és el testimoni d'una cèl.lula viva de la humanitat, l'aturada a la vora del camí, tal vegada vora el record d'algú que fa ben poc ens ha deixat i que fou qui ens ensenyà a viure la Festa.

Un dels aspectes que ha minvat en color, que s'ha destenyit, és el corresponent a la fusió del poble amb el cerimonial religiós . Avui dia trobem a faltar-hi litúrgia, tot el cerimonial que acompanyava la Festa des de l'angle parroquial. ^{Si es podien} (retrobar els elements d'acompanyament, com les cançons de pandero de les majo-
rales del Roser !:

Amb l'armilla i lo bastó
senyor alcalde de la vila
pareixeu governador
de les terres de la Índia.
Amb l'armilla i lo bastó /
i amb capa de rumbo i gala
Déu mo'l conserve molts anys
en Festa tan senyalada.

4-2bis

La Festa Major sense cerimònia no és Festa Major. Creients o no creients, hem de reconèixer que quan hi havia processó la cosa quedava molt més enlluentida : si era a mig matí, amb el sol ja aït -perquè és prou clar que parlem de Festes Majors de bon temps- la barreja de llum i ombra pels carrers engarlandats i amb domassos

als balcons, els geranis esclatants i les alfàbreques mullades i esponjades, prou deixava els colors en el seu punt just, des de la dalmàtica dels capellans a la gorra nova de l'agutzil. Si queien pètals de flors des d'una casa, també podia ser que en caigués una ploma de gall o el borró d'una ala de qualsevol altre volàtil. Teníem corrals, i fixeu-vos com, avui que han desaparegut, l'aviram no el volem ni veure viu: el comprem plomat i encestipat: sortosament torna a haver-hi una refflorida del conreu i cria del pollastre de pota blava, aquell exemplar del Llobregat, que trobàvem també de Balaguer en amunt, de cresta desafiadora i ull esverat, guerriller de paller, que us investia sense miraments si us acostàveu massa a una de les seves gallines. Encara que només fos per espectacle, valdria la pena que en les modernes Festes Majors, hi hagués un corral de casa de pagès, amb el seu aviram de color torrat, algun ànec -no oblidem l'ànec, que hem deixat de cuinar i l'hem rellegat als restaurants, o l'oca.

I el summun fóra que a la processó - i no m'ho prengueu com una irreverència hi anés, entre els escolanets, caminant orgullosament, un pollastre gros, pit enfora, cresta tremoladissa, passa militar i torera, com un testimoni més de les Festes Majors sòlides que només es donaven entre nosaltres.

La processó entrava finalment al temple. Aquest moment quedava més solemne i, fins recollit religiosament, si es produïa a la tarda, si era una processó de tarda -i ho dic perquè moltes poblacions la hi feien. En els escassos raigs de sol que, molt de gairell, fiblaven les façanes o les cantonades, el pal·li, el sant patró, l'encens i fins el puny de la vara del batlle, lluien un instant, amb una glòria efímera, mentre se sentia l'arrossegall de peus, no sempre ben aparellats en ritme, per tal com la caminada i el calçat nou havien causat més d'una coixera. Però hi havia la felicitat de la festa mentre començava a sentir-se el goig dels Goigs, que eren cantats per les veus de nas més fines del veïnat, i les majorales del Roser, dels Dolors o de la Immaculada desaven els penons. Tot d'una la gent s'adonava que ja era a l'interior del temple i es posaven

tots a tossir.

En algunes cases ,de les més rústiques, tenien un banc sense respall, llarg, que aquell dia aprofitaven per acostar a la taula allargada, i resolien el problema de seients per a un costat de la taulada. Una mostra democràtica quasi medieval de propietat horitzontal. Si en aquell banc, però , a l'hora de l'amanida, el vostre veí era dels que espolsaven les fulles d'enciam abans de menjar-se-les, havíeu de vigilar el vostre vestit nou. Tot, però, se suportava en gràcia a la gràcia de la Festa Major.

Festa Major que ha tingut entre nosaltres reflex literari. A més a més de la Mercè Rodoreda i de Josep Pla, el qual ha escrit pàgines decisives sobre les Festes Majors rurals, -vegeu els seus capítols de Llagosta i Pollastre ,tenim una novel·la de Ramon Folch i Camarasa, Tota aquesta gent, em sembla que es titulava, on els preparatius d'una festa major clàssica permetien presentar, amb els seus problemes i la repercussió que aquests tenien més enllà de la persona, tots els organitzadors. Jo mateix, que per raó dels canvis de residència i per haver fet llibres sobre comarques he coincidit amb Festes Majors de signe i color molt divers, vaig escriure una col·lecció de relats amb el títol de Festa Major.

I és que ens agafa de ple, la festa : als que viuen a la població i als que hi van : després es produïa ,i es torna a produir, l'intercanvi, el torna-jornals o el vice-versa : aquells que han estat convidats a la festa conviden a llur torn, i els del secà van al regadiu i els de marina a la plana o muntanya. Quan penses totes les Festes Majors que has viscut, hi ha com una variada melodia de sons i d'olors, que et porta des de la salabror d'un vespre ran de mar, amb un envèlat de tira^{nts}/reforçats per mor del garbí, fins a una humil festa major en un poblet de Cerdanya, amb , per tota música, un home orquestra baixat de les altures ,amb bombo, acordió i platets, que executava uns valsets musette i uns pericons de primera damunt l'insultant herba del prat: des de les Festes Majors del meu barri quan vivà a Barcelona, Gràcia, amb l'Antoni Machin en persona, i els cambrers vociferant :
 " Una de musclos ! Martini on the rocks ! Aigua fresca de la mina ! "

a les ofegoses, bleïdores, africanes. Festes Majors dels meus pobles de l'Urgell, i la Segarra, i Les Garrigues. I si n'hi ha de pobles i viles que fan Festa Major per Sant Jaume, per l'Assumpció, per Sant Pere ! Com si s'ho haguessin dit, la majoria de les nostres poblacions celebren la Festa a l'estiu, després del segar i el batre, com deien ^{antigament}, i un poc abans que els raïms madurin i es prepari el sementer.

Unes Festes Majors, aquestes dels nostres plans, sense pietat, totes elles un pur calder, totes elles foc pur : i pensar que, malgrat això, el plat fort de les celebracions era, a cada casa, el dinar ! Tres o cinc plats, postres, rostres suorosos, mirades tèrboles, entre riallades i singlots de tanta felicitat.

Hi ha una necessitat de mantenir bona part d'aquella ingenuïtat dels temps passats. No pas per nostàlgia i culte a la memòria, només; és perquè cal comprendre que si arribaren a cristal·litzar d'aquella manera era degut al fet que corresponien a una forma de sentir col·lectiva. I, sobretot, el que cal és no deixar-se mecanitzar excessivament. No entrar plenament en els anomenats "circuitos", encara que això sigui difícil. Però contractar gent que no estigui massa vulgaritzada, buscar pel propi país atraccions dignes, i combinar això amb tot el que de modernitat hi hagi, fóra una bona fórmula. I el que és digne de felicitació i d'ésser assenyalat amb pedra blanca és precisament qualsevol esforç que es faci per part de la població, dels seus grups, dels seus artistes, dels seus infants, per oferir dins la Festa Major atraccions, espectacles, exhibicions, realitzacions nascudes dins el si de la pròpia gent de la vila.

Llavors és quan tothom es retrobarà, quan amidarem les pròpies valors : quantes vegades tenim al costat gent i obres que molts ens envejarien i les deixem de banda per córrer vers la novetat que ve de fora !

Perquè... l'alegria que ens omple quan la Festa va vestida amb els nostres propis draps és superior i satisfactòriament contundent enfront de l'atracció forana, per a la qual només som espectadors. Quan són els propis habitants de la ciutat els qui omplen espais dins la

Festa, aquesta pren un sentit total. No havíem quedat que era un aplegament ? Doncs, deixeu-m'ho dir així, que cadascú hi digui la seva.

Algú dirà que les Festes d'abans eren millors. D'altres que res no hi ha millor que la Festa de l'any que ve. Entre aquests dos extrems, nosaltres hem de viure el present, gaudir amb allò que tenim, que serà cada cop millor si cada cop hi posem més entusiasme a l'hora de programar-ho i engrescar al mateix temps els nostres conciutadans. Des de l'exòtica estrella vinguda jo no sé d'on fins a l'entranyable canó del Saló, tot ha de ser una sola cosa : goig, alegria, entregent, companyia. Aquí guanya qui menys enganya.

La Festa Major és un esforç de tots: un fragment de la vida de cadascú, posada al costat de la respiració i la il·lusion dels altres. No solament goig i rialles, i músiques, que això també n'és el resultat, sinó que per damunt de tot la Festa Major és una manifestació que aquella comunitat que la celebra és viva. I l'endemà del dia del gos tornem a la feina, i veiem que el solc encara hi és, que els viaranys no s'han esborrat. Fent digna la Festa Major preparem el camí per als qui ens han de succeir talment ho fariem procurant-los un patrimoni material . La suma de les Festes positivament celebrades és garantia de vitalitat.

I la consciència, també la certesa, doncs, que la Festa ha d'ésser una lliçó per als més joves, ja que els en donarà una idea que ha de durar-los anys, potser tota la vida. Aprendre que després del treball ve el descans, però que després del descans torna el treball. Ja ho diu la corrandà-cançó del nostre folklore :

Balleu, fadrinets, balleu
que demà no ballareu ;
l'un agafarà l'aixada,
l'altre agafarà l'arreu.